

از آیین «خاکی» تا عاشقانه «افلاکی» / آب حیات من است خاک سر کوی تو

شناسه خبر: ۱۱۵۹۲۱ دوشنبه ۱۷ مرداد ۱۴۰۱ - ۱۰:۴۴

«گل مالی» روایت دلدادگی عمیق مردمان لر در روز عاشورا است، آن جا که از آئینی «خاکی» عاشقانه‌ای «افلاکی» برمی‌خیزد و زمزمه «آب حیات من است خاک سر کوی تو...» بر لب‌ها جاری می‌شود.

موج خبر: آئین‌های سنتی روز عاشورا روایت گر عاشقانه‌ای حزن‌انگیز از مردمان لرستان است، عاشقانه‌ای که سرتاپای اهالی این دیار را در خاک و «گل» فروبرده تا هر عزاداری زمزمه کند: آب حیات من است خاک سر کوی تو.

روایت این عاشقانه از روزها قبل از عاشورا شروع شده است، از ایامی که همه‌چیز مهیای عرض ارادتی دیگر می‌شود. خیمه‌ها در شهر پا می‌گیرد؛ دیوارها و خیابان‌ها سیاه‌پوش می‌شوند و نوحه‌های محلی تا روستاهای دورافتاده ضجه

می‌زنند.

خاکی‌ترین آئین عاشورایی

همه این مقدمه‌چینی‌ها برای آئینی است که روز عاشورا لرستان را به اوج می‌برد؛ شاید بتوان نامش را خاکی‌ترین آئین عاشورایی نهاد چرا که این سنت دیرینه از اوج اخلاص و ارادت مردم این دیار برخاسته است، ارادتی که تمامی ندارد و هر روز عمیق‌تر و خالصانه‌تر می‌شود.

روایت «گل مالی» و شانه‌های «کز کرده» مردمان لر در روز عاشورا، حکایت عشقی است که با آب و گل مردم این دیار سرشته شده تا خاکی‌ترین آئین عاشورایی جهان از آب و گل درآید و تجلیگاه اندوه‌بارترین عزاداری‌ها برای پسر فاطمه (س) باشد.

لرستانی‌ها در عزاداری سیدالشهدا نمونه هستند

آیت الله محمدی گلپایگانی رئیس دفتر مقام معظم رهبری که وصف عزاداری باشکوه مردم لرستان را شنیده و خوانده است در سخنان خود می گفت: لرستانی ها در عزاداری سیدالشهدا نمونه هستند.

وی روایتی از خاطرات آیت الله بروجردی مرجع عالی قدر شیعیان جهان نقل می کند و ادامه می دهد: آیت الله بروجردی در کتاب خاطرات خود نوشته است «در ایام عاشورا در ایوان خانه نشسته بودم و دسته های عزاداری می آمدند، چشمم درد خیلی بدی داشت و مدت ها بود معالجه می کردم اما بهبود پیدا نمی کرد، همان جا نیت کردم بخش کوچکی از گل لباس عزادار امام حسین (ع) را به چشمم بزنم، همان کار را هم کردم و چشمان من شفا پیدا کرد، دیگر نیازی به عینک پیدا نکردم و خطوط بسیار ریز را هم بدون عینک می خواندم».

همین روایت نشان از عمق خلوص نیت مردم لرستان در آئین گل مالی است تا خاکی ترین آئین عاشورا زبانزد خاص و عام شود.

همه بی تابند و حادثه ای ناگوار را انتظار می کشند...

و اما آئین خاص گل مالی در لرستان دارای مراحل مختلفی است که به طور معمول از روز هفتم محرم که به روز «تراش عباس» موسوم است، شروع شده و تا بعد از شام غریبان نیز ادامه دارد.

در روز هفتم محرم همه عزاداران حسینی به حمام رفته و پس از اصلاح سروصورت و نظافت کامل، لباس‌های تمیز می‌پوشند که این روز را «تراش عباس» می‌نامند.

از این روز به بعد، عده‌ای برای افروختن آتش در صبح عاشورا به جمع کردن و گردآوری هیزم در سطح شهر می‌پردازند تا اگر در روز عاشورا برف و باران ببارد و احیاناً هوا سرد باشد عزادارانی که در گل می‌افتند (مراسم گل افتادن) از سرما حفظ شوند.

به این منظور عده‌ای در محل دوره‌ها افتاده و با خواندن جملاتی از خانه‌ها تقاضای هیزم می‌کنند که مردم نیز باکمال میل بسته به نذری که دارند به آنان هیزم می‌دهند. هرچند امروزه هیزم مورد نیاز هیئت‌ها از سوی دستگاه‌های مرتبط از جمله منابع طبیعی تأمین می‌شود.

MEHR NEWSAGENCY
Photo: Farnaz Goudarzi

در روز تاسوعا نیز عزاداران خاک نرم و مخصوصی بنام گل باغچاله (گل رس) را مهیا کرده و در میدان‌های بزرگ و کوچک که معمولاً با آجرچینی در جلوی خیمه‌ها و تکیه‌های شهر درست می‌شود می‌ریزند و در روز عاشورا این خاک را با گلاب مخلوط کرده و گل رس را فراهم می‌کنند.

غروب روز تاسوعا خرم‌آباد سراسر اندوه و ماتم است. همه بی تابند و حادثه‌ای ناگوار را انتظار می‌کشند. حوضچه‌های خاک رس در سطح شهر آماده‌شده و هیزم‌های جمع‌آوری‌شده نیز کنار حوضچه‌های خاک رس تپه شده است.

مکن ای صبح طلوع

امشب دسته‌های عزاداری در لرستان با نوحه «امشب‌ی را شه دین در حرمش مهمان است / عصر فردا بدنش زیر سم اسبان است» شور می‌گیرند و با ذکر «مکن ای صبح طلوع» بر سر و سینه می‌زنند؛ از بامداد روز عاشورا هیئت‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی قبل از طلوع آفتاب بی‌تاب‌تر از هرروز، شب را به صبح پیوند می‌دهند.

آوای «چمرونه»؛ صبح عاشورا بر زمین و زمان غم می‌پاشد

با شروع روز عاشورا در اولین ساعات روز صدای ساز و دهل بانوای سوزناک و غم‌انگیزی موسوم به نوای «چمریونه» عزاداران حسینی را به حضور در دسته‌ها و هیئت عزاداری دعوت می‌کند.

«چمر»، «چمری» یا «چمریونه» موسیقی و آهنگ اندوه باری است که در سوگ و عزای بزرگان در ریتم‌های متفاوت و به‌وسیله «سرنا» و «دهل» نواخته می‌شود.

پیام آئین «چمر» علاوه بر بیان اوج اندوه مردمان این سرزمین حامل پیغامی است برای سایر افراد؛ به‌نوعی که با اجرای این مقام از موسیقی عزا همه خواهند فهمید که بزرگی از میان ایل یا طایفه عزادار مرده است.

صبح عاشورا در بیشتر شهرهای لرستان با صدای سوزناک «چمریونه» آغاز می‌شود و همه زمین و زمان بر حادثه‌ای می‌گریند که سال‌هاست سرنا و دهل لرستان را به چمری نواختن خو داده است.

عزاداران فراخوانده شده با حضور در تکیه‌های محله و «گل مالی» کردن خود گرد آتش می‌ایستند تا از سرما محفوظ مانده و شروع به سینه‌زنی و عزاداری می‌کنند.

غم و ماتمی که این فضای روحانی دارد بیش از آن است که بتوان در چند سطر آن را معنا کرد، باید باشی و ببینی تا بدانی غم و ماتم نوای «چمریونه» چگونه دوستداران حسین (ع) را به کوچه‌ها و هیئت‌ها می‌کشاند.

مردم خرم‌آباد و استان لرستان ماندن در خانه را در روز عاشورا ناثواب می‌دانند. آن‌ها از ابتدای روز در اولین خیمه‌گاه گل بر سر و شانه می‌گذارند و پس از مراسم عزاداری در تکیه‌های محلات شهر در قالب دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی به سمت مرکز شهر حرکت می‌کنند.

از همه کوچه‌ها و خیابان‌ها و خانه‌های شهر مردم بیرون می‌زنند. انگار قیامتی در راه است که این‌گونه بی‌تاب مردم به سطح شهر آمده‌اند. دسته‌های زنجیرزنی با توقف در جلوی هر خیمه (تکیه) با مداحی مداح آن تکیه عزاداری کرده و سپس به تکیه بعدی می‌روند.

عشق و ارادتی که روح لرستانی‌ها را تسخیر کرده است

از ارادت مردمان لرستان به حسین و عباس هر چه بگوییم ذره‌ای نیست در مقابل این همه عشق و محبت. ارادت مردمان این دیار تا پای عشق و جان رفته و روح همه لرستانی‌ها را به تسخیر خود درآورده است.

برای دیدن مراسم روز عاشورا در هیئت‌های قدیمی شهر خرم‌آباد باید به محلات پشت بازار و درب دلاکان رفت.

هیئت‌های سینه‌زنی این محلات از قدیمی‌ترین‌های شهر هستند.

صبح عاشورا در این محلات غوغایی به پااست. بازار شهر تعطیل شده و بر سر در همه مغازه‌ها پرچم سیاه افراشته شده است. همه عزاداران حسینی خود را گل مالی کرده‌اند و برخی نیز در نوبت هستند تا میاندار سرتاپایشان را با گل معطر روز عاشورا آذین ببندد.

برخی دور آتش ایستاده‌اند تا گل روی لباسشان خشک شود، برخی دیگر نیز در نوبت هستند تا در گل عزای حسینی غلت بخورند و برخی دیگر نیز دوره زده‌اند و سینه می‌زنند و دست‌هایشان را گاهی در آسمان می‌چرخانند و سوزناک فریاد برمی‌آورند: «هی روو...هی روو...هی روو...»

از آسمان شهر خاک می‌بارد...

گردوغباری که از سینه زدن هیئت‌های عزاداری به آسمان بلند می‌شود آرام روی چهره همه عزاداران می‌نشیند. روز عاشورا از آسمان شهر خرم‌آباد خاک می‌بارد و زمین در عزای مردی آسمانی توان اشک ریختن را بازمی‌یابد.

نزدیک‌های ظهر عاشورا عزاداران بی‌تاب‌تر از صبح سینه می‌زنند و نوحه می‌خوانند: این بدن از کیست که سر ندارد / عزیز زهراست کفن ندارد...

روش سینه‌زنی در خرم‌آباد به این صورت است که اول نشسته و با یک دست سینه می‌زنند بعد وقتی نوحه‌خوان فریاد می‌زند «ای‌وای شهیدان به دشت کربلا»، همگی سرپا می‌ایستند و ضمن جواب دادن به نوحه‌خوان در مقابل هم با دودست به سینه می‌زنند و بعدازآن به عزا خانه دیگری می‌روند.

آنچه مهم است این است که باگذشت سال‌ها هیچ‌گونه تغییری در روش عزاداری مردم لرستان رخ نداده و همچنان شکوه و ماندگاری گذشته خود را حفظ کرده است.

پایان عزاداری روز عاشورا با آئین «طوق اشگس»

مراسم عزاداری مردم لرستان تا ظهر ادامه دارد و درنهایت با رسمی موسوم به «طوق اشگس» به پایان می‌رسد.

طوق نمادی است از علم حضرت ابوالفضل (ع) (علمدار کربلا) که در عزاداری‌های مرسوم در برخی از نقاط استان برافراشته نگه داشته می‌شود و سنتی موسوم به «علم برداری» یا «علم گردانی» نیز در این زمینه مرسوم است.

این علم تا ظهر عاشورا به وسیله عزاداران حاجتمند حمل شده و در نهایت در پایان ظهر عاشورا به نشانه افتادن علم حضرت عباس (ع) قسمت‌های مختلف آن از هم جدا می‌شود که در اصطلاح به این عمل «طوق اشگس» می‌گویند.

غمی که هنگام باز کردن و فرود آمدن علم در قلب مردمان لر می‌نشیند شهادت علمدار کربلا حضرت عباس (ع) را در اذهان یادآوری می‌کند.

پارچه‌ها و نخ‌های سبزی که عزاداران حسینی به علم گره زده‌اند پر از حرف‌های نگفتنی است. از حاجات پیرزنی که برای عاقبت‌به‌خیری پسرش دخیل می‌بندد تا زن جوانی که هنوز بیماری فرزندش ناامیدش نساخته است.

بیماران زیادی بوده‌اند که با دخیل بستن به علم شیر مرد کربلا حضرت ابوالفضل العباس (ع) حاجت‌روا شده‌اند و حال هر ساله در پیشاپیش هیئت‌های عزاداری برای غریبی حسین و عباس زنجیر و سینه می‌زنند.

علاوه بر آئین‌های یادشده مراسم‌های دیگری نیز در ایام محرم و عاشورا در لرستان مرسوم است. برپایی سقاخانه، چهل‌منبری، تعزیه‌خوانی و عزاداری در خانه آیت‌الله بروجردی موسوم به خانه «آقا» از دیگر آئین‌هایی است که در استان لرستان هر ساله هم‌زمان با محرم برگزار می‌شود.

انتهای پیام/